

Sňatky Přemyslovců aneb Jak si vybírali ženichy a nevěsty

Kandert, Josef

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Kandert, J. (2013). Sňatky Přemyslovců aneb Jak si vybírali ženichy a nevěsty. *Historická sociologie / Historical Sociology*, 2, 117-124. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-410575>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Sňatky Přemyslovců aneb Jak si vybírali ženichy a nevěsty*

JOSEF KANDERT**

Premysliden Marriage Politics

Abstract: Premysliden ruled over the Czech countries (Bohemia, Moravia, and Silesia) more than three hundred years (ca. 930–1306). They cooperated with the ruling houses of the neighbouring states (Hungary, Poland, Saxony, Bavaria, Austria etc.) as their political efforts as their marriage policy. The analysis of the Premysliden marriages indicated the existence of the rule of the exogamy, the rule of the preferential matrilineal cross cousin marriage, the rule of the long time systematic exchange of the women among two ruling houses. Example of the Premysliden marriage practice gives the idea of the search of the marriage rules existing in Europe during the early mediaeval centuries.

Key words: Czech countries, Premysliden, Central Europe, preferential marriages, kinship

Výběr manželského partnera či partnerky patří mezi klasická témata antropologických i etnologických výzkumů. „Systémy sešvagření a pokrevenství...“ [*Morgan 1871*] zajímaly již první generaci evolucionistických badatelů na začátku druhé poloviny 19. století. Lewis Henry Morgan, jeden z klasiků oné doby, věnoval tomuto tématu pozornost také při svém terénním výzkumu u irokézského kmene Seneků. V dalších desetiletích byly zpracovávány otázky incestních zákazů a způsobů jejich obcházení, sňatků mezi blízkými pokrevními příbuznými, sňatků mezi tzv. klasifikačními příbuznými atp. Slabinou našeho poznání ale stále zůstává malá historická hloubka dosud známých dat, ať už byla získána terénními výzkumy, anebo studiem archivních materiálů; taková data zpravidla zahrnují chování lidí (snoubenců a jejich rodin) jen v průběhu posledních tří staletí.

Vlastní etnografické terénní výzkumy nám poskytují údaje o rodinných sňatkových strategiích teprve od druhé poloviny 19. století. Pro starší období máme minimální množství konkrétních dat získaných archivními průzkumy, a z toho důvodu vlastně přesně nevíme, jakými pravidly se výběr manželských partnerů a partnerek řídil, případně zdali se vůbec nějakými pravidly řídil. Obecně se ale předpokládá, že určitá pravidla výběru ženichů a nevěst dříve existovala a že se příliš nelišila od pravidel zjišťovaných v posledních třech staletích. Z prací historiků se například dozvídáme, že panovnické a rovněž šlechtické rodiny uzavíraly sňatkové aliance zajišťující spojování majetků, případně i mírové soužití se sousedy. Tomuto názoru odpovídá též často citované rčení „Ať válčí jiní, ty, šťastné Rakousko se zasnubuj“, jehož původ se přičítá Maxmiliánovi I. Rakouskému (1459–1519).

Jistou možností jsou práce historických demografů, jejichž datové zdroje ale obvykle sahají jen do 17. nebo 16. století. Jistou možností dále nabízejí genealogie šlechtických

* Text je výstupem výzkumného programu Univerzity Karlovy PRVOUK P20: Sociální a kulturní a historická antropologie.

** Prof. PhDr. Josef Kandert, CSc. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

a panovnických příbuzenských skupin, zkoumané zatím spíše z rodopisného hlediska. Jednu z nich představuje i příbuzenská skupina Přemyslovců,¹ jejichž strategie výběrů manželského partnera či partnerky jsou předmětem tohoto článku.

Střední Evropu můžeme v době od 11. do 13. století chápat jako území na sebe navazujících manželských okruhů, z nichž jeden měl centrum v zemích ovládaných Přemyslovci. Jeho centrem tedy byly, rámcově řečeno, Čechy s Moravou a vnější okraje tvořily sousední státy, z jejichž panovnických rodin přicházely nevěsty k Přemyslovcům, a do nichž naopak odcházely přemyslovské dcery jako nevěsty. Tento manželský okruh („česko-moravský“) pak kontinuálně přecházel v další manželské okruhy s centry v Uhrách, Polsku, Rusku, Rakousku, Bavorsku, Sasku atp.²

Studie věnované podobnému tématu již existují, nejsou však příliš časté. V tomto směru můžeme zmínit například studii Martine Segalen [1986] nebo přehlednou práci Jacka Goodyho [2000]. Analýze sňatkové politiky nekatolických královských rodin v průběhu tří staletí (18.–20. století) je dále věnována studie Patricie H. Fleming [1973]. Základ jejího rozboru přitom tvoří genealogie potomků britského krále Jiřího I., který nastoupil na trůn roku 1714. Patricie H. Fleming také sleduje, jak se ve strategiích výběru manželského partnera/partnerky odráželo pořadí v nástupnické linii ženichů a nevěst [Fleming 1973: 234–241].

Pro období odpovídající staletím existence přemyslovské příbuzenské skupiny je zajímavá studie Josepha J. Duggana *The Cantar de mio Cid. Poetic Creation in its Economic and Social Contexts* [1989]. Knihu vyplňuje analýza eposu o Cidovi, Rodrigovi de Bivar, známém bojovníkovi proti Maurům a hrdinovi španělské rekonkvisty, a to z hlediska možného studia dobových společenských vztahů. Vedle jiného tu je rozebírána sňatková politika španělských panovnických a šlechtických rodin [Duggan 1989: 43–57].

Mnoho dalších podobných studií ale nenajdeme a přitom vlastně stále čerpáme data jen z velmi úzké roviny dobových „občanů“, tedy svobodných obyvatel politických útvarů (aristokracie a panovnických rodin), kteří mohli rozhodovat sami za sebe a byli schopni tedy nějaké sňatkové strategie uplatňovat. Nevíme prakticky vůbec, jak se ženili a vdávali příslušníci ostatních společenských vrstev obyvatelstva – v tomto případě měšťanů, nevolníků a otroků. To se však patrně již nezmění. Předpokládám přesto, že i na úrovni panovnických rodin je možné získat analýzou jejich sňatkových strategií přesnější představu o způsobech či pravidlech výběru manželských partnerů a partnerek.

Pro svůj rozbor používám data převzatá z genealogie příbuzenské skupiny Přemyslovců, a to ze všech jejích linií, až do vymření hlavní vládnoucí linie, tj. do roku 1306. Naopak nezařazují již opavské Přemyslovce, jejichž počátky sahají do vlády Přemysla Otakara II. a jejichž rodová linie přetrvala až do 16. století. Vycházím přitom z historických studií, především pak z prací Zdeňka Fialy *Přemyslovské Čechy* [1975] a Václava Novotného *České dějiny* [1912–1937]. Jako základ mi posloužila genealogická příloha knihy Zdeňka Fialy³ a pro její doplnění či ověření jsem používal Novotného studii. Vycházím z předpokladu,

¹ Užívám termín „příbuzenská skupina Přemyslovců“ nebo „přemyslovská příbuzenská skupina“, který považuji za přesnější než běžně užívané termíny „rod Přemyslovců“ či „panovnický dům Přemyslovců“. Zahrnuje totiž všechny potomky, kteří odvozovali svůj původ v mužské linii od legendárního Přemysla, a to bez ohledu na jejich mocenské postavení v příbuzenské skupině a také bez ohledu na linie, na něž se Přemyslovci dělili.

² Jejich vymezování je ale již za rámcem tohoto článku.

³ Pokud je mi známo, podává neúplnější přehled členů přemyslovské příbuzenské skupiny; ani nejnovější „Přemyslovci“ Sommera, Treštika a Zemličky [2009] neznají tak rozsáhlou genealogii.

že je možné se opřít o jimi publikovanou faktografii, kterou ovšem obohacuji některými dalšími studiemi. Pro dokreslení dobové „každodennosti“ jsem použil rovněž data z publikovaných kronik.

Problematické sňatkové politiky a postavení žen na dvoře Přemyslovců se věnují i další historické studie, jako například *Čechy v době knížecí* od Josefa Žemličky [1997] nebo *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců* od autorské dvojice Dany Dvořáčkové-Malé a Jana Zelenky [2011]. Žemlička se věnuje především strukturální analýze vztahů existujících na vladařských dvorech;⁴ naproti tomu studie Dvořáčkové-Malé a Zelenky se zabývá problematikou každodenního života na dvorech Přemyslovců a v rámci rozboru tohoto problému se věnuje postavení žen a výchově dětí [tamtéž: 138–144, 145–163].

Problémem přemyslovské genealogie, a tedy i analýzy způsobů, jakými si příslušníci a příslušnice přemyslovské příbuzenské skupiny vybírali své manžele a manželky, je její neúplnost, a to především právě v případech pokud jde o nevěsty. Setkáváme se s případy, kdy je uvedeno jen křestní jméno, ale už nikoliv rodina, ze které dívka či mladá žena pocházela, často chybí jakákoliv životopisná data, někdy chybí jméno vůbec a jen existence zaznamenaných potomků nebo domněnka historika naznačuje,⁵ že tu nějaká manželka a matka byla. V menší míře se něco takového opakuje i v případech ženichů přemyslovských dívek a mladých žen. Naopak příslušnice přemyslovské příbuzenské skupiny známe přinejmenším alespoň jménem s jedinou výjimkou dcery Boleslava III.⁶ Musíme tak stále počítat s jistou mírou nepřesnosti a brát v úvahu, že všechny výsledky bádání jsou rámcové či orientační.

Vraťme se však k faktografii vytěžené z Fialovy monografie. Pro snazší přehled uvádím počet známých sňatků v jedné generaci a pro označení generace požívám vždy jen jednoho reprezentanta⁷ té které přemyslovské generace; toho pak „čísluji“ pořadím v nástupnictví přemyslovských vládců dle Zdeňky Fialy.

1. Generace Bořivoje I. /nč 1;⁸ + 894/ zahrnuje 1 sňatek
2. Generace Vratislava /nč 3; + ?/ zahrnuje 1 sňatek
3. Generace Boleslava I. /nč 5; + 967–972/ zahrnuje 1 sňatek; 1 manželka nejistá
4. Generace Boleslava II. /nč 6; + 999/ zahrnuje 2 sňatky
5. Generace Oldřicha /nč 13 a 15; + 1034/ zahrnuje 2 sňatky; 1 neznámá manželka
6. Generace Břetislava I. /nč 16; + 1055/ zahrnuje 2 sňatky; 1 neznámá Přemyslovna
7. Generace Vratislava II. /nč 18; + 1092/ zahrnuje 6 sňatků; 1 neznámá manželka
8. Generace Vladislava I. /nč 23 a 25; + 1125/ zahrnuje 12 sňatků; 4 neznámé manželky, 1 neznámý manžel

⁴ Řadu dalších jeho studií opomím, protože z hlediska příbuzenského chování členů přemyslovské příbuzenské skupiny jsou přece jen trochu odtaziťé.

⁵ Ve Fialově genealogii je taková předpokládaná nevěsta označena otazníkem „?“.

⁶ I v tomto případě ale musíme počítat s existencí „neznámých Přemysloven“, které z nějakého důvodu „propadly sítem dobových záznamů“. Známa jména svobodných Přemysloven se totiž týkají jeptišek či abatýší, jejichž jména zaznamenala klášterní nekrologia.

⁷ Používám panovníky v přímé otcovské linii od Bořivoje až po Václava III. Jejich jména také tvoří centrální osu Fialovy genealogie a usnadňují orientaci v celé genealogii. Vedle nástupnického čísla uvádím i rok jejich úmrtí. Jsem si vědom skutečnosti, že až do konce 12. století existoval v přemyslovské příbuzenské skupině princip stařešinství a že odvozování původu v přímé linii nebylo pro nároky na nástupnictví z nejdůležitějších.

⁸ Nč 1–40 = nástupnické číslo přemyslovských vládců dle Fialy [1975].

9. Generace Vladislava II. /nč 27; + 1174/ zahrnuje 17 sňatků; 3 neznámé manželky, 4 neznámí manželé
10. Generace Přemysla I. /nč 33 a 36; + 1230/ zahrnuje 12 sňatků; 4 neznámé manželky, 3 neznámé manželé
11. Generace Václava I. /nč 37; + 1253/ zahrnuje 11 sňatků
12. Generace Přemysla II. Otakara II. /nč 38; + 1278/ zahrnuje 6 sňatků
13. Generace Václava II. /nč 39; + 1305/ zahrnuje 4 sňatky
14. Generace Václava III. /nč 40; + 1306/ zahrnuje 5 sňatků a 1 zasnoubení

K dispozici máme tudíž celkem 82 sňatků členů přemyslovské příbuzenské skupiny a jedno zasnoubení; v několika případech připadají 2 sňatky na téhož Přemyslovce či Přemyslovnu, v jednom případě to jsou tři sňatky téhož Přemyslovce, a to tehdy, kdy bylo předešlé manželství rozvedeno, anebo ukončeno úmrtím (celkem 7 Přemyslovců). Celkem se pohybujeme ve čtrnácti generacích, počínaje sňatkem Bořivoje (nč 1; zemřel snad 984) s Ludmilou a konče generací Václava III. (nč 40; zemřel 1306). Tento výčet jistě není úplný a je pravděpodobné, že bude v budoucnu rozšiřován a upravitelný.

Dostupná genealogie jednoznačně dokládá nízké společenské postavení přivdaných manželek mužských Přemyslovců, a to až do té míry, že nestály za pozornost dobovým kronikářům a dalším zpravodajům. Vysvětlením oné bezejmennosti manželek ale může být i skutečnost, že oni doboví kronikáři a zpravodajové věnovali pozornost jen mužským příslušníkům příbuzenských skupin v přímých, agnátních liniích, což odpovídalo dobovému zdůvodňování nároků na určité mocenské postavení, například na postavení vládce. Kosmova kronika je toho krásným příkladem – zprávy o činech žen se vyskytují jen velmi sporadicky. Ženy, ať již příbuzné či spřízněné, byly součástí širší bilaterální příbuzenské skupiny, která nebyla pro pravidla nástupnictví ta nejdůležitější, pokud existovali nějakí mužští členové přímé otcovské linie. Bezejmennost se naopak nevztahovala na svobodné Přemyslovny.⁹

Z genealogie také vyplývá, že přemyslovská příbuzenská skupina byla po celou dobu své existence (11. století – začátek 14. století) exogamní, tzn. že se příslušníci a příslušnice této příbuzenské skupiny mezi sebou neženili a nevdařovaly, a to ani v případech větší příbuzenské/genealogické vzdálenosti (například bratranci a sestřenice z „druhého a třetího kolena“).¹⁰ Z chování Přemyslovců je tedy patrné, že dávno před začátkem 13. století, kdy byla západoevropskými církevními autoritami stanovena příbuzenská tabu *de iure*,¹¹ dodržovali stejná či podobná příbuzenská tabu *de facto*.¹²

Ženiši a nevěsty nižšího, podřízeného společenského postavení byli výjimkou a zprávy o nich se vztahují jen k raným dějinám přemyslovské příbuzenské skupiny domu. Je to třeba známý případ, kdy si Oldřich bere Boženu, Křesinovu ženu. Podobně ženiši a nevěsty vyššího společenského postavení byli výjimkou, a také v tomto případě máme zprávu z raných dějin přemyslovské příbuzenské skupiny – je to případ, kdy si Břetislav bere

⁹ S jedinou výjimkou Přemyslovny v generaci Břetislava I., která se měla provdat za bezejmenného Vršovce.

¹⁰ S opatrnou výhradou, že tento výrok by mohlo pozměnit zjištění jmen bezejmenných manželek.

¹¹ Sommer [2009: 414].

¹² Duggan [1989] zmiňuje pro španělské prostředí způsoby obcházení těchto příbuzenských tabu; pro česko-moravské prostředí takové údaje zatím neexistují.

Juditu, dceru Oty Bílého. Oba tyto příběhy nerovných sňatků mají ovšem silně mytický charakter [Bláhová – Fiala 1972: 60, 68–70].

Dva sňatky královských vdov z konce 13. a začátku 14. století s příslušníky české šlechty, tedy se společensky níže postavenými partnery, by bylo možné vysvětlit předpokladem o dobovém mínění ohledně společensky nižšího postavení vdov obecně. Existence takového názoru byla zjištěna v evropském kulturním prostředí v období od 18. do 20. století; je ovšem otázkou zdali existoval rovněž o pět set let dříve. Sňatky královských vdov s příslušníky nějaké nepanovnické, vlastně vazalské příbuzenské skupiny by pak mohly být společensky přijatelné.

Přemyslovny-vdovy, stejně jako vdovy po Přemyslovcích, se již znovu nevdařovaly, soudě podle citované Fialovy genealogie. Pouze v jednom případě, konkrétně u sestry Václava II. Kunhuty (nč 39), vdovy po Boleslavu Mazovském, víme, že se po jeho smrti stala abatyší. V případě vdov po Přemyslovcích jsou jedinou výjimkou výše uvedené sňatky dvou královských vdov s českými šlechtici. Také Přemyslovci-vdovci a vdovci po Přemyslovnách se již znovu neženili. Vdovci a vdovy byli tak de facto vyřazeni z dalších strategií výběru manželských partnerů. O dalším osudu vdov a jejich vdovských majetcích se historické studie příliš nešíří. Wihoda [2010: 232–233] zmiňuje, že se Alžběta, vdova po knížeti Bedřichovi (zemřel 1189), snažila získat pro sebe Olomouc výměnou za své sídlo na Pražském hradě, což ale nový kníže Konrád II. Ota odmítnul. Lze tedy předpokládat, že alespoň vdovy byly po zbytek svého života nějakým způsobem zaopatřeny. Postavení vdov při českém knížecím a královském dvoře, případně důvodům, proč se vdovci znovu neženili, by asi bylo dobré věnovat pozornost.¹³

Vedle dynastických a politických zájmů, které patrně byly prvořadé, musely mít jednotlivé rodiny na zřeteli i takové problémy, jako bylo nalezení partnera/partnerky správného pohlaví a věku či dodržování incestních zákazů. K nim, jak ukazuje Goodyho studie [2000: 39–41], patřil také zákaz sňatků mezi bratrancem a sestřenicí, a to jak bratranců a sestřenic paralelních,¹⁴ tak křížových.¹⁵ České prostředí je ale v tomto ohledu ještě málo prozkoumané, jak naznačuje ve svém článku rovněž Jiří Kejř [1997]. Vraťme se však k soupisu sňatků uzavíraných členy přemyslovské příbuzenské skupiny a k jejich případným pravidelnostem.

Z přehledu je patrná snaha využít znalost domácího prostředí, v němž vyrůstal vybraný manželský partner či partnerka. Toto snažení mělo, jak se zdá, trojí podobu:

1. Vstup (sňatek) dvou či více sourozenců do přemyslovské příbuzenské skupiny. Byly to například sňatky dvou dcer Albrechta I. Braniborského za dva přemyslovské bratrance – Děpolta a Vladislava; dvou dcer Jindřicha z Bergu za Vladislava I. /nč 23 a 25/ a za jeho synovce Otu II. Olomouckého; také dvě uherské princezny – sestry se přivdávaly do přemyslovské příbuzenské skupiny.

2. Výběr manželského partnera/partnerky z téže rodiny, ale o generaci mladšího. V takovém případě se jednalo o sňatek sestřenic a bratranců, sestřenic a bratranců z druhého kolena, případně strýců s neteremi. Byly to vlastně sňatky, které církevní zákony

¹³ Výjimkou jsou dvě královské vdovy Eliška (Rejčka) Polská a Viola Těšínská.

¹⁴ Bratranec a sestřenice z otcovy strany, tedy syn a dcera otcova bratra.

¹⁵ Bratranec či sestřenice z otcovy strany, tedy syn a dcera otcovy sestry, anebo bratranec či sestřenice z matčiny strany, tedy syn a dcera matčina bratra či sestry.

sice zakazovaly, ale konkrétní církevní hodnostáři patrně tiše trpěli. Nevěsta či ženich pocházeli z linie spřízněných příbuzných, tedy z příbuzných z matčiny/tetiny strany případného ženicha či nevěsty; nešlo tudíž o příslušníky přemyslovské příbuzenské skupiny, ale o členy jiného příbuzenství. Výhodou takového sňatku bylo, že partner či partnerka jednoznačně pocházeli z jiné (patrilinéární) příbuzenské skupiny, takže se formálně dodržovaly incestní zákazy, přitom se ale jednalo o osoby, které budoucí tchýně, tchání a další členové příbuzenské skupiny mohli velmi dobře znát. Podobná znalost mohla výrazně mírnit problémy spojené se vstupem nově spřízněného jedince do přemyslovské příbuzenské skupiny. Byl to například sňatek Soběslava I. /nč 26/ a jeho synovce Konráda II. Znojemského se dvěma křížovými sestřenicemi, spřízněnými přes Adleytu, druhou manželku Vratislava II. /nč 18/; sňatek Judity, dcery Vratislava II. s mateřským strýcem, polským králem Vladislavem Heřmanem; sňatek Albrechta Míšeňského se Žofií, neteří Přemysla I. Otakara atp.

3. Třetí možnost představovala výměna nevěst a ženichů mezi dvěma příbuzenskými skupinami po dobu tří až čtyř generací. Výhody takových výměn byly podobné jako u sňatků křížových bratranců a sestřenic. Šlo například o výměny nevěst a ženichů mezi Přemyslovci a hrabaty z Bogenu v průběhu osmé až desáté generace; mezi Přemyslovci a Babenberky v průběhu stejných generací (8–10); nebo Přemyslovců s Piastovci v průběhu posledních dvou generací (13–14).

Z českých materiálů není jasné, jak na takové sňatky hleděli představitelé místní církve, Kejř [1997: 2] ale poznamenává, že moravští i čeští biskupové byli ve svých rozhodnutích v podřízeném postavení vůči přemyslovským vládcům.

Výzkumy sňatkových strategií z 19. a 20. století dále ukázaly, že podobné výměny měly rovněž ekonomické důvody. V případě přemyslovského manželského okruhu jsem však nenašel dostatek informací o věnech jednotlivých nevěst, abych mohl uvažovat také o ekonomické stránce podobných vícegeneračních výměn manželských partnerů.

V 11. až 13. století nemělo kmotrovství ještě charakter příbuzenského vztahu,¹⁶ v každém případě bylo ale chápáno jako symbol či výraz přátelského (blízkého) vztahu. A jak z kronikářských zpráv vyplývá, samotné kmotrovství posilovalo osobní vztahy mezi rodiči dítěte a kmotrem a také mezi kmotrem a jeho kmotřencem. V případě členů přemyslovské příbuzenské skupiny jsou ale kmotři zmiňováni jen výjimečně, a to pouze tehdy, pokud se jimi stali němečtí králové nebo biskupové [Bláhová – Fiala 1972: 165–166; Bláhová – Fiala 1974: 41, 132]. Je přesto možné předpokládat, že většina kmotrů a kmoter byla vybrána ze členů a členek přemyslovské příbuzenské skupiny a že snad dítě mohlo dostat jméno i po svém kmotrovi či kmotře. Propletенец příbuzenských a kmotrovských vztahů by pak mohl například vysvětlovat rovněž exogamnost celé přemyslovské příbuzenské skupiny.

V historické literatuře se běžně píše o tom, že přemyslovská příbuzenská skupina při obsazování politických hodností uplatňovala pravidlo stařešinství. Ve skutečnosti v průběhu nejméně jednoho století, konkrétně 12., uplatňovala pravidla dvě a případně je kombinovala. Při obsazování hodnosti českého (pražského) knížete bylo využíváno pravidlo stařešinství, zatímco při obsazování hodnosti správce Moravy, tzv. údělných knížat olomouckých, brněnských a znojemských, se uplatňovalo pravidlo dědění z otce na syny, tedy v přímé linii. Žemlička [1997: 348] k tomu uvádí: „(...) Moravské úděly se staly dědičnými

¹⁶ Takový získává až v 16. století.

asi nějakou, blíže nám neznámou dohodou Břetislavových synů kolem roku 1061 (...)“.

Wihoda [2010: 381–383] pak ve svých genealogiích olomouckých, brněnských a znojemských Přemyslovců ukazuje, že přes zásahy pražského knížete a peripetie dobové politiky přecházela správa území (údělu) z otce na syna. Naplňování pravidla dědění v přímé linii ovšem nebránilo moravským Přemyslovcům podílet se i na uplatňování pravidla stařešinství v případě obsazování hodnosti pražského knížete, viz případ Svatopluka (nč 23 a 25) a Konráda II. Oty (nč 33 a 36).

Zdá se tedy, že se uvnitř přemyslovské příbuzenské skupiny začaly v průběhu 12. století vydělovat rodinné linie tzv. moravských Přemyslovců jako zvláštní příbuzenská uskupení. Moravští Přemyslovci se patrně chovali jednak jako členové přemyslovské příbuzenské skupiny, zároveň ale také jako její „samostatná“ sekce.¹⁷ O vzniku podobných linií mezi českými Přemyslovci nemáme žádné zprávy.

Na závěr můžeme konstatovat, že rovněž v neúplných genealogiích panovnických příbuzenských skupin, jakou je ta přemyslovská, lze najít pravidelnosti, které potvrzují existenci obecných způsobů chování spojených s výběrem manželského partnera, jaké známe z pozdního starověku a pak zase až ze začínajícího novověku. Je proto možné doufat, že podobné výzkumy zaplní dosavadní bílá místa a umožní přesnější rekonstrukci dějin evropské rodiny i dějin evropských příbuzenských skupin.

Literatura

- Bláhová, Marie – Fiala, Zdeněk [1972]. *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda.
- Bláhová, Marie – Fiala, Zdeněk [1974]. *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda.
- Duggan, Joseph J. [1989]. *The Cantar de mio Cid. Poetic Creation in its Economic and Social Contexts*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Dvořáčková-Malá, Dana – Zelenka, Jan [2011]. *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*. Praha: Historický ústav.
- Fiala, Zdeněk [1975]. *Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995–1310*. Praha: Svoboda.
- Fleming, Patricia H. [1973]. *The Politics of Marriage among Non-Catholic European Royalty*. *Current Anthropology* 14 (3), s. 231–249.
- Goody, Jack [2000]. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: Nakl. Lidové noviny.
- Kejř, Jiří [1997]. Pronikání kanonického práva do středověkého českého státu. [online]. *Revue pro církevní právo* číslo 8/97. Dostupné na <<http://spcp.prf.cuni.cz/1–10/kejrpred.htm>> [13. 9. 2012].
- Morgan, Lewis, Henry [1871]. *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family*. Washington: Smithsonian Institution.
- Novotný, Václav [1937 (1912)]. *České dějiny*. Praha.
- Segalen, Martine [1986]. *Historical Anthropology of the Family*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sommer, Petr [2009]. Druhá vlna christianizace české společnosti. In: Sommer, Petr – Třeštík, Dušan – Žemlička, Josef (ed.). *Přemyslovci, budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 398–417.
- Sommer, Petr – Třeštík, Dušan – Žemlička, Josef (ed.) [2009]. *Přemyslovci, budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Wihoda, Martin [2010]. *Morava v době knížecí 906–1197*. Praha: Nakl. Lidové noviny.
- Žemlička, Josef [1997]. *Čechy v době knížecí*. Praha: Nakl. Lidové noviny.

¹⁷ Linie moravských Přemyslovců ale na začátku 13. století končí, vymírají.

Prof. PhDr. Josef Kandert, CSc. (*1943) je absolventem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V letech 1964 až 2009 pracoval jako kurátor afrických sbírek v Náprstkově muzeu v Praze. Jeho základním pracovištěm je Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, kde působil od roku 1992 na částečný a od roku 1998 na plný úvazek. Od začátku své vědecké dráhy se soustřeďuje na výzkum sociálních vztahů se zřetelem k příbuzenské a politické organizaci a dále na problematiku sociálních hierarchií. V těchto oblastech uskutečnil také řadu terénních výzkumů. Mezi jeho publikace z posledního desetiletí patří například Každodenní život vesničanů středního Slovenska v 60. až 80. letech 20. století (2004) a Náboženské systémy (Člověk náboženský a jak mu porozumět) (2010).